

Prínos samostatného uvažovania vo výučbe environmentálnej ekológie

Študent piateho ročníka vysokej školy so zameraním na ekologické a environmentálne problémy má predpoklady na samostatné uvažovanie o existencii človeka v spoločnosti a jeho väzbe na prostredie, v ktorom žije. To bol dôvod na zaradenie predmetu *Vybrané kapitoly z environmentálnej ekológie* do študijného programu Fakulty prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v akademickom roku 1998/1999.

Počas prvých piatich rokov sa hľadala vhodná metóda a forma voľnej komunikácie medzi učiteľom a študentmi. Spočiatku pedagóg pripravoval témy a vyberal literatúru, z ktorej si študenti pripravovali svoje vystúpenia s nadväzujúcou diskusiou. Neskôr si študenti sami vyberali témy, ktoré prednášali a súčasne mali moderovať diskusiu. Zväčša si vyberali články alebo state z kníh, ktoré prečítali, bez vlastného komentára a diskusia viazla. Chápali svoje vystúpenia ako referát alebo informáciu o vybranom probléme. Chýbal ale vlastný pohľad.

V akademickom roku 2003/2004 sa vyskúšal spôsob, ktorý bol náročnejší na formuláciu vlastného názoru. Študenti si sami vyberali námety a mali ich spracovať formou eseje. Predmet dostal názov *Rozhovory o človeku a prírode*.

V nasledujúcom školskom roku sa besedy uskutočňovali iba v zimnom semestri pre študentov environmentalistiky v rámci povinného predmetu *Rozhovory o človeku a prírode* i pre študentov pedagogického zamerania v rámci povinnej voliteľnej predmetu *Vybrané kapitoly z environmentálnej ekológie*. V akademickom roku 2006/2007 pribudol výberový predmet *Eseje o človeku a prírode*. Jeho zaradenie bolo motivované snahou zistiť, ako niekoľkoročné štúdium ovplyvnilo názory a myslenie študentov.

Metódy a formy didaktického prístupu

Pri zavádzaní besied o vzťahoch medzi človekom a jeho prostredím, dostali študenti usmernenie o poslaní eseje: *Esej je úvaha na odbornú, konkrétnu problematiku, relatívne malého rozsahu. Má odrážať osobný názor na rozoberanú problematiku. Poslaním eseje je kultivácia samostatného uvažovania, samostatnej práce*

a prístupu k spracúvanej téme a súčasne získať odvahu vysloviť svoj názor a objektívne ho argumentovať.

Na zabezpečenie úspešného a účelného priebehu rozhovorov boli stanovené určité pravidlá, ktoré sa postupne spresňovali:

- Účasť je voľná.
- Na hodnotenie treba splniť stanovenú úlohu, najmä:
 - predniesť esej na zvolenú tému,
 - viesť besedu o nej,
 - aktívne sa zúčastniť okrem toho minimálne na troch besedách.
- Na každej besede odznejú 2 – 4 eseje.
- Ku každej prednesenej eseji si účastníci pripravujú minimálne jednu otázku alebo námety na diskusiu aj v písomnej podobe. Po skončení stretnutia podnety do diskusie odovzdajú pedagógovi.
- Na záver sa hlasovaním vyhodnotí najlepšia esej, autor bude odmenený zbierkou esejí *Rozhovory o človeku a prírode*.
- K dispozícii je čaj. Prípustná je konzumácia nealkoholických nápojov a suchej stravy.
- Hodnotné a zaujímavé eseje vyjdú v osobitnom zborníku a niektoré z najlepších budú publikované v časopise *Životné prostredie*.

Nevyžadovala sa pravidelná účasť študentov, dôležité bolo, aby sa zúčastňovali tí, ktorí majú záujem o dané témy a aktívne sa zapoja do diskusie. Témy esejí sa preto vždy oznamovali vopred.

V akademickom roku 2006/2007 sa podarilo hneď na začiatku sústrediť prihlášky študentov s témami a po dohode zostaviť rozpis prihlásených esejí na 10 besied počas semestra. Študentom to uľahčilo možnosť vybrať si, na ktorých troch besedách (okrem tej „svojej“) sa chcú zúčastniť. Výhodu minimálnej účasti využilo iba 25 % poslucháčov jednodborového štúdia, ale až 50 % učiteľského zamerania. Priemerná účasť na jednotlivých besedách bola nad 70 %, pričom sa asi štvrtina študentov zúčastnila takmer na všetkých besedách.

Najvyšší podiel ocenených esejí bol z radov študentov, ktorí mali o besedy najväčší záujem (účasť nad 70%). Vyšší záujem poslucháčov jednodborového štú-

dia vyplýval z koncentrácie ich zamerania na environmentalistiku, zatiaľ čo študenti učiteľského zamerania sa musia venovať aj druhému aprobačnému predmetu.

Úroveň a kvalita esejí je stále kolísavá. Od podnetných až objavných tém a nápaditých spracovaní až po faktografické referáty bez vlastného názoru. V zbierkach sú zaradené, po určitom skratení, aj takéto „eseje“, napríklad pre aktuálnosť témy, ale najmä pre kritické ohlasy študentov v diskusii. Otázky a námety, ktoré odovzdávali študenti písomne, nemohli však v plnom rozsahu vyjadriť obsah bohatej a rušnej diskusie, najmä k niektorým aktuálnym témam.

Ďalším problémom bol čas, ktorý bol na prednes eseje k dispozícii. Z oficiálneho 13-týždenného semestra bolo zvyčajne k dispozícii maximálne 10 dvojhodinových besied. Každý autor sa snažil rozprúdiť diskusiu, avšak často trpela pasivitou väčšiny, aktívnych bolo iba niekoľko jednotlivcov. Potešiteľné bolo, že sa podiel aktívnych študentov zvyšoval. Často bolo potrebné, aby nadhodil niektoré myšlienky pedagóg, prípadne ich uplatnil počas alebo na záver diskusie. Takto si mohli študenti konfrontovať svoje názory s názormi učiteľa. Skutočnosť, že študenti neboli iba pasívnymi účastníkmi, dosvedčujú písomné podnety, z ktorých mnohé neboli prednesené v diskusii, ale účastníci považovali za vhodné uplatniť ich aspoň písomnou formou.

Obsah a úroveň esejí

V 21. storočí sa vo svete objavujú tendencie zľahčovať problémy životného prostredia. Poukazuje sa na to, že „environmentalizmus“ sa stáva ideológiou. Tieto tendencie sa označujú ako „environmentálny skepticizmus“ a ich zástancovia tvrdia, že problémy životného prostredia sa v poslednom desaťročí nadhodnocujú a venuje sa im neprimeraná pozornosť aj napriek tomu, že katastrofické vízie environmentalistov sa nenaplnili. Neberú do úvahy skutočnosť, že práve tieto prognózy zmobilizovali svetovú verejnosť k takým krokom a opatreniam, aby sa nenaplnili.

Po prečítaní niekoľkých desiatok študentských esejí sa tiež vynára takmer katastrofický obraz o vzťahu medzi človekom a prírodou, resp. jeho životným prostredím. Prierez uvedenými esejami potvrdzuje schopnosť podnietiť rozvíjanie tvorivého ducha študentov a budúcich absolventov v problematike environmentálnej ekológie.

Prevažia negatívnych postojov zväčša vyplýva z nedobrych skúseností so stavom a perspektívou kvality životného prostredia, ktoré získali pri spracúvaní seminárnych a diplomových prác. Možno aj z nedostatočného nadhľadu i malej kritickosti k poznat-

kom prijatým počas päťročného štúdia. Každý študent sa na tie isté problémy pozerá z rôznych uhlov, a preto sa k nim často stavia odlišne a hľadá v nich aj svoje problémy. Na viacerých esejach, ktoré boli vypracované neskôr vidno, že autorov čiastočne ovplyvnili už prezentované názory. Mnohé príspevky vyvolávajú dojem, že autor až príliš čerpal z necitovaných zdrojov. Oddeliť jeho názory a časti textu od „vypožičaných“ je často nemožné alebo príliš vyčerpávajúce s neistým výsledkom.

Áký postoj zaujať k tým pesimistickým a načierne maľovaným názorom a víziám? Na jednej strane zvädzajú k beznádeji a rezignácii, ale na druhej strane je pozitívne, že mobilizujú a aktivizujú k riešeniu problémov. Pozitívne hodnotím state, ktoré uvažujú o cestách a spôsoboch vedúcich aspoň k čiastočným riešeniam.

Z esejí, ktoré boli zaradené do zborníkov, si možno urobiť do určitej miery prehľad o témach, ktoré študentov ekológie, zameranej na problémy životného prostredia, zaujímajú.

Námety väčšiny esejí sú zaujímavé, ale oveľa zaujímavejšie boli priame i písomné reakcie študentov v diskusii. Jednoznačne svedčili o tom, že každá prednesená esej sa stretla s načúvajúcim publikom, ktoré nešetřilo nápadmi, novými myšlienkami, ale aj kritickými poznámkami. Preto bolo pomerne ťažké rozhodnúť, ktorú esej nezaraďiť do zborníka.

Voľne vedené *Rozhovory o človeku a prírode* mali po štyroch rokoch štúdia ekológie a environmentalistiky ukázať, čo si študenti odnášajú do života. Problémom bolo, aby dve hodiny, ktoré boli Rozhovorom týždenne venované, uplynuli v pohode, uvoľnenej atmosfére, a najmä aby zaujali zúčastnených. Ukázalo sa, že to, že študenti nemali predpísanú pravidelnú účasť, bolo prínosom. Horšie to bolo s výberom tém. Študenti často čerpali faktografický materiál z internetu a iných necitovaných zdrojov, čo napokon viacerí z nich v záverečnom hodnotení aj priznali. Takéto eseje, zaťažene faktami, mali skôr charakter referátu, síce zaujímavého, ale bez vlastného pohľadu a názoru.

V školskom roku 2005/2006 sa preto zvolil iný postup – vypísalo sa desať námetov a každý študent spracoval zvolenú tému vlastným spôsobom. Námety boli nasledujúce:

- Zákony, ktoré sú funkčné a pomáhajú zabezpečiť starostlivosť o životné prostredie a krajinu.
- Dôsledky súčasnej politiky a vlády SR, prípadne EÚ, na životné prostredie.
- Zabezpečovanie starostlivosti o životné prostredie na regionálnej úrovni vládnych a samosprávnych inštitúcií.
- Ako prispievajú mimovládne organizácie k riešeniu problémov životného prostredia a ochrany prírody?

- Pohľad na environmentálnu a ekologickú výchovu pedagógov a špecialistov na vysokých školách.
- Globálne ekologické problémy a ich interpretácia odborníkmi, laikmi a masmédiami.
- Ako ďalej s ochranou prírody a krajiny?
- Aktuálne problémy životného prostredia doma a vo svete.
- Zamyslenie sa nad vybranou knihou venovanou prírode a človeku.
- Moje najzávažnejšie opatrenia, keby som bol vo funkcii ministra životného prostredia.

Pozornosť študentov sa sústredila najmä na námety, ktoré poskytovali širšiu možnosť spracovania. Najfrekventovanejší z nich bol *Aktuálne problémy životného prostredia doma a vo svete*. V esejach sa prezentovali všeobecné problémy spoločnosti, ako je hlad, chudoba, drogy, ľudské hodnoty, budúcnosť alebo katastrofy, odpady a pod. Aj podobný námet *Globálne ekologické problémy a ich interpretácia odborníkmi, laikmi a masmédiami* študentov zaujal. Vďaka námetom bolo tiež *Zamyslenie sa nad knihou venovanou človeku a prírode*, kde výber esejí obsahol pomerne rôznorodú problematiku. Písalo sa o knihách so širším filozofickým záberom, pôsobiacim na emócie alebo venovaným špeciálnym problémom.

Pri námete *Ako ďalej s ochranou prírody a krajiny?* sa, okrem zlatej strednej cesty, objavovali úvahy o postoji jednotlivcov k nej. Zaujala napríklad kritická esej o zoologických záhradách. Objavili sa tiež eseje o *Zabezpečovaní starostlivosti o životné prostredie na regionálnej úrovni vládnych a samosprávnych inštitúcií*. Okrem úvah, ako je to v meste a na vidieku, bola konfrontovaná aj situácia v úrade. Potešiteľné je, že sa objavili eseje zamerané na environmentálnu a ekologickú výchovu pedagógov a špecialistov na vysokých školách. Bol to kritický pohľad na to, čo dala študentom vysoká škola počas piatich rokov štúdia.

Jediná z prednesených esejí porovnávala štúdium environmentálnej ekológie na Fakulte prírodných vied UKF v Nitre so štúdiom, ktoré autorka absolvovala v zahraničí. Esaj vyvolala sklamanie domácich pedagógov. V diskusii sa ozvali hlasy, že práve na Katedre ekológie a environmentalistiky boli vytvorené osobitne vhodné podmienky pre študentov, že im pedagógovia maximálne vychádzali v ústrety. Tvrdenie, že sa tu učiteľia k študentom správali ako „... k odpadu, ktorý treba recyklovať, aby sa zhodnotil,“ považujem za neobekatívne a nespravodlivé.

Problematika environmentálnej ekológie je nielen na tejto škole nová, s originálnym, pôvodným obsahom študijného programu, kde chýbajú niektoré tradičné predmety, ktoré sú v programoch iných, a najmä za-

hraničných vysokých škôl. V študijnom programe je veľa nových predmetov, nielen názvom, ale aj obsahom, ktoré mladí učiteľia kvalitne spracovali. Študenti majú k dispozícii už vyše desiatky učebných pomôcok z autorského pera svojich učiteľov.

Prínos samostatného uvažovania

Z mnohých esejí bolo cítiť, že autori hľadajú a formujú svoj postoj k životnému prostrediu a veľa problémov nachádzajú v človeku samom. Boli to témy venované sebaodsudzovaniu, otázkam „ako začať od seba?“ Súviseli s tým otázky inteligencie dnešného človeka, ktorá môže byť záchranou, alebo záhubou našej planéty. Človek môže poznávať svoje prostredie cestovaním, turistikou, štúdiom, a to ho môže vyprovokovať k otázke, čo môže urobiť pre zvýšenie kvality životného prostredia.

Pri zamýšľaní sa nad sebou a postojom k životu sa nevyhnutne dostávame nielen k problémom človeka ako člena spoločnosti, ale aj k otázkam vzniku a vývoja života, kde hrá významnú úlohu náboženstvo. Do vzťahu človek a príroda vstupuje aj Boh a Biblia, polemizuje sa, či je v nej rozpor s evolučnou teóriou a pod. (pozri esej poslucháčov 5. ročníka, uverejnené v tomto čísle).

Rozdielne názory sa objavili aj v úvahách o udržateľnom rozvoji spoločnosti. Možno to súvisí s polemikou o cieľoch ľudstva na tomto svete. V aktuálnych a globálnych problémoch životného prostredia sa pertraktovali klasické témy súvisiace s „bojom“ o vodu, vzduch, pôdu a klímu. Regionálne problémy videli študenti najmä vo vzťahoch medzi vidiekom mestom, tradíciou a pokrokom, alebo pri ochrane prírody. Na ne nadväzovali úvahy o zákonoch, ktoré pomáhajú starostlivosti o životné prostredie a ich uplatňovaní v praxi.

Záujem študentov o tú-ktorú problematiku dokumentuje aj počet a rozsah otázok a námětov na úvahy pri jednotlivých esejach. Reagovali na tie, ktoré ich zaujali a cítili potrebu sa vyjadriť. Práve tieto reakcie najlepšie osvetľujú záujem študentov o predmet ich štúdia.

Eseje z predmetu *Rozhovory o človeku a prírode*, ktoré odzneli v školských rokoch 2003/2004, 2004/2005, 2005/2006 a 2006/2007 vyšli tlačou v štyroch zbierkach. Prvá zbierka obsahovala 30 esejí na 76 stranách. Druhá mala už 189 strán s 57 esejami a tretia 43 esejí na 143 stranách. Štvrtá zbierka obsahuje 47 esejí na 153 stranách. Za štyri roky to bolo 177 esejí publikovaných na 561 stranách. Je to pomerne veľký súbor názorov a predstáv študentov Katedry ekológie a environmentalistiky FPV UKF v Nitre, ktoré prezentovali krátko pred ukončením štúdia. Čitateľ si môže urobiť predstavu o tom, ako sú títo študenti vyzbrojení poznatkami a pripravení vstúpiť do praktického života.

Miroslava Luňáková v závere svojej eseje píše: „*Tak sa usmejme a pozrime na budúcnosť s nádejou, že ju dokážeme zmeniť. Treba začať od seba ...*“

Tieto zbierky esejí sú nielen didaktickou pomocou, ale aj argumentom, že výchova a vzdelávanie hrajú významnú úlohu v environmentálnom vedomí občanov i odborníkov. Dokazujú, že študenti sa okrem získania vedomostí naučili myslieť tvorivo i s fantáziou.

Milan Ružička

Literatúra

- Ružička, M. (ed.): Rozhovory o človeku a prírode I. Nitra : FPV UKF, edícia Prírodovedec č. 139, 2004, 76 s.
- Ružička, M. (ed.): Rozhovory o človeku a prírode II. Nitra : FPV UKF, edícia Prírodovedec č. 184, 2005, 189 s.
- Ružička, M. (ed.): Rozhovory o človeku a prírode III. Nitra : FPV UKF, edícia Prírodovedec č. 218, 2006, 143 s.
- Ružička, M. (ed.): Rozhovory o človeku a prírode IV. Nitra : FPV UKF, edícia Prírodovedec č. 248, 2007, 154 s.

Aj takto možno uchovať sakrálne pamiatky

Na obálke tohto čísla časopisu prinášame dva historické sakrálne objekty, ktoré v súčasnosti už neslúžia svojmu pôvodnému účelu, boli však zachránené pred istým zánikom.

Zvonicu, ktorá je na 1. s. obálky, zachránili pred zatopením vodami Oravskej priehrady prenesením do Múzea oravskej dediny, ktoré je umiestnené v krásnom horskom prostredí medzi Zubercom a Zverovkou. Okolo 50 profánnych stavieb ľudovej architektúry je rozostavených v niekoľkých celkoch pripomínajúcich jednotlivé časti Oravy. Zo sakrálnych stavieb je tu ešte drevený gotický kostol sv. Alžbety z 15. storočia, v ktorom sa v súčasnosti uskutočňujú koncerty.

Škótskemu St Peter's Kirk na 4. obálky hrozila r. 1993 demolácia. Tento viktoriánsky presbyteriánsky farský kostol z 19. storočia (bol dokončený r. 1837) leží na západnom pobreží Škótska v súostroví Orkney na

brehu Atlantického oceánu. Hoci bol považovaný za dôležitú pamiatku národnej histórie Škótska, dostal sa na zoznam rizikových stavieb. Hoci je Škótsko pomerne riedko osídlená krajina, v súčasnosti má až 3 500 kostolov. Mnohé z nich potrebujú zvýšenú starostlivosť alebo záchranu. Preto r. 1996 vznikol Scottish Redundant Churches Trust (SRCT) – národná organizácia na záchranu kostolov a iných sakrálnych stavieb všetkých denominácií. R. 1998 sa tento trust podujal na záchranu St Peter's Kirk. Projekt vychádzal z metódy najlepšej konzervačnej praxe s využitím tradičných materiálov a remesiel. Reštaurátorské práce boli ukončené r. 2003. Výsledok predčil očakávanie, o čom svedčí aj udelenie diplomu prestížnej organizácie Europa Nostra v kategórii Architektonické dedičstvo.

Marta Imrová Ciranová

